

De revival van *printmaking*

De achtste IMPACT International Printmaking Conference

Begin september vond de achtste editie van IMPACT plaats in Dundee, Schotland. IMPACT staat voor International Multi-disciplinary Printmaking, Artists, Concepts and Techniques. De Engelse term *printmaking*, zoals in dit artikel gebruikt, is ruimer dan het Nederlandse begrip grafiek. Het omvat méér dan platte grafische kunst voor aan de muur, maar ook prints op bijvoorbeeld keramiek of zelfs 3D-geprint werk.

Monika Auch

De oprichters van de IMPACT-conferentie zijn Richard Anderton en Stephen Hoskins van het Centre of Fine Print Research in Bristol. Na een bezoek in de jaren negentig aan de jaarlijkse Amerikaanse printmaking-conferentie zagen zij het gemis van een internationaal platform voor printmaking en organiseerden IMPACT. Uitgangsidee voor IMPACT was om een academisch forum voor printmaking op te richten en tegelijkertijd een showcase voor praktiserende printmakers aan te bieden. IMPACT heeft de ambitie om op elke conferentie de methodes en technieken te onderzoeken in welke printmaking bijdraagt aan sociale, politieke, economische en culturele veranderingen sinds het uitvinden van de Gutenberg-pers tot het huidige digitale tijdperk. De belangstelling voor deze grote events en de goede vertegenwoordiging van docenten uit de Verenigde Staten – allemaal professor geheten – komen voort uit het gegeven dat printmaking buiten Nederland een volwaardige, zelfstandige

studierichting is. Zie ook alle recente innovaties in het vakgebied, de groeiende belangstelling voor printmaking en de revival die de discipline sinds enkele jaren meemaakt. Op IMPACT waren de kwaliteit van het getoonde werk en de inhoudelijke bijdragen indrukwekkend.

Couleur locale

Onder de melodieuze en snepende klanken van een doedelzak, bespeeld door een in kilt geklede schot, betraden de 450 deelnemers uit 35 landen op een rode loper de McManus-galerie, het stedelijk museum van Dundee, voor de officiële opening. De conferentie wordt overigens om de beurt in het Verenigd Koninkrijk of in een land buiten Europa gehouden – de volgende conferentie zal in 2015 in China plaatsvinden. Schotland heeft een levendige traditie in printmaking en een goed netwerk aan werkplaatsen in Edinburgh, Glasgow, Dundee, Inverness en Aberdeen. De grote sponsor van de conferentie was de plaatselijke drukkerijmagnaat D.C.

Thomson. Het familiebedrijf is een begrip in het Verenigd Koninkrijk als drukker van stripboeken, de beroemde Beano-strips, veel dagbladen en magazines. Een uitvoerige presentatie over de industriële productietechnieken maakte duidelijk dat printmaking veel meer betekent dan *art prints*.

Tijdens de eerste conferentie in 1999 in Bristol was de opkomende digitale technologie en videokunst, en hoe zij printmaking zouden gaan beïnvloeden, een van de hoofdonderwerpen. Deze technieken en nieuwe disciplines zijn intussen stilletjes aan opgenomen in de toolbox van de makers. Nu, veertien jaar later, waren nieuwe toepassingen voor printmaking opnieuw de attracties van de conferentie. Ze hebben niets meer met inkt en papier te maken, zoals bijvoorbeeld 3D-printen, elektriciteit geleidende media, het printen op microchips en beton.

1 The Big Print (foto: Christina Hallström).

2

Vol programma

Thema van de conferentie was 'Borders and Crossings: The Artist As Explorer'. Een breed gevatte titel met daaronder zeer uiteenlopende presentaties. Denk hierbij aan technologische vernieuwingen, theoretische aspecten, sociaal-maatschappelijke grafiek, academisch onderzoek en onderwijs, internationale samenwerkingen, toegepaste grafiek en kunstenaarsboeken. De bedoeling was om printmaking in de breedst mogelijke zin in alle facetten, van concept tot technieken, te laten zien. Het was een in naam aan een techniek gekoppelde conferentie met alle beperking van de terminologie. Met een andere bril op of onder een andere naam vielen de presentaties en werken zeker ook onder noemers zoals design, vormgeving, film of kunst. Het programma was vol! Het was absoluut noodzakelijk om van tevoren de online reader te bestuderen om een keuze te maken uit de parallel lopende sessies van lezingen, workshops en demonstraties. Na de dagelijkse inleidende *keynote lecture* waren er elke ochtend zeven parallel lopende sessies van *illustrated talks* en *academic papers*, gevolgd door een paneldiscussie. Dit werd drie keer per dag herhaald, dat is een totaal van 63 lezingen per dag! Je had altijd het gevoel iets belangrijks te missen. Het was handig om als team op te splitsen, de onderwerpen naar interessegebied te verdelen en achteraf aan elkaar te rapporteren. Naast de conferentie vonden tentoonstellingen op uiteenlopende locaties in Dundee plaats. Op de laatste dag, na het eindefeest, was er een busreis langs de grafische werkplaatsen in Edinburgh, Glasgow en de gevangenis in de machtige burcht Stirling, waar – heel toepasselijk – een tentoonstelling over de *fight for freedom* van Schotland te zien was.

2 Mobile Print Unit (foto: Christina Hallström).

3 The Big Print (foto: Christina Hallström).

4 Deelnemers aan IMPACT 8 (foto: Christina Hallström).

3

A very English proces

Het is bijzonder leuk om een volkomen nieuw onderwerp bij te wonen, zoals de lezing van professor Stephen Hoskins getiteld: 'A Very English Process'. Hoskins vertelde over het digitaal printen van transferpapier voor het onderglazuurproces van bekende traditionele keramiek in de Burleigh Pottery in Stoke-on-Trent. Het aanbrengen van een motief in het onderglazuur werd in 1750 ontwikkeld. Het is tijdrovend handwerk en werd langzaam verdrongen door het op het oppervlak van het porselein aangebrachte zeefdrukken. Dat heeft als groot nadeel dat het motief bij gebruik snel vervaagt. Bij het originele *underglazing* wordt een motief op een speciaal sterk *tissue paper* met koperetsplaten geprint en vervolgens door getrainde ambachtslieden met de hand overgebracht op het porselein. Daarbovenop komt dan het glazuur. In 1980 werd dit proces helemaal vervangen door met in

zeefdruktechniek geprint kwalitatief slechter bovenglazuur. Het onderzoek van Hoskins aan de University of the West of England, in samenwerking met een partner uit de industrie, heeft een kostenbesparende, snelle digitale printtechniek voor het onderglazuur tissue paper ontwikkeld. Zo zijn de oorspronkelijke subtiele eigenschappen van de onderglazuur printmethode behouden gebleven. Er ontstond een nieuwe productiemethode, een briljante combinatie van digitaal vernuft en ambachtelijk werken met respect voor het bijzondere karakter van het eindproduct. Het als nationaal erfgoed gekenmerkte bedrijf stond op het punt failliet te gaan. Een subsidie uit het Prince's Regeneration Trust, dat traditionele, ambachtelijke productiemethodes wil bewaren, redde het bedrijf en de productiemethode, en wel met behoud van werkgelegenheid voor alle betrokken werklie-den voor de komende 25 jaar.

4

5

7

Crime lab

Een mooi voorbeeld voor de samenwerking tussen kunstopleidingen en universitaire instituten is het werk van de Engelse kunstenaar Beatrice Haines die als fellow aan het *printmaking department* van de Royal Academy of Arts in London is verbonden. Zij was geselecteerd om aan de universiteit van Dundee voor een zomerresidentie van enkele maanden bij het forensische laboratorium te werken. Zij leerde daar om met de wetenschappelijke onderzoeksinstrumenten en methodes van het *crime lab* om te gaan. Haar fascinatie als kunstenaar om naar menselijke sporen en de betekenis erachter te zoeken en deze in haar werk als kunstenaar te visualiseren hoort bijna vanzelfsprekend ook in het werkveld van een forensisch onderzoek thuis. Zij zegt: *'The links between forensics and printmaking, for example the study of fingerprints, shoe imprints, tyre prints, provides rich ground for an artist.'*

Haines plaatst haar vondsten in een geheel andere context en bouwde een denkbeeldige *crime scene* na met behulp van lokaal gevonden voorwerpen. Het publiek kon een donkere ruimte betreden en met behulp van een uv-lamp de met speciale chemicaliën bewerkte sporen volgen. De contouren van een lichaam op een bed lichtten op en er waren voetstappen op de grond. Het was een eenvoudige, niet fysiek tastbare gewaarwording, maar juist daarom een huiveringwekkende, magische ervaring. Tijdens de opening van haar tentoonstelling waren ook medewerkers van het laboratorium aanwezig om te assisteren. Zij waren geboeid door haar aanpak als kunstenaar die hun werk zo een compleet andere lading gaf.

Corita Kent

Het verrassende werk van *sister* Corita Kent (1918-1986) was te zien in een van de vele *satellite* tentoonstellingen, 'There Will Be New Rules Next Week'. Deze Amerikaanse non werkte als docent, kunstenaar en illustratrice in Boston en Los Angeles. Zij was een van de meest innovatieve en buitengewone pop-artkunstenaars in de jaren zestig. Ze was een activiste, haar werk was maatschappijkritisch, politiek geladen en een uitspraak van haar was: *'I am not brave enough to not pay my income tax and risk going to jail. But I can say rather freely what I want to say with my art.'* Er was werk te zien van kunstenaars die door haar geïnspireerd waren.

Workshops

Op de derde dag werden talrijke workshops over printmaking gehouden, met name over alternatieve materialen en nieuwe technieken. Een Fins team onder leiding van Kari Laitinen, expert op

5 Trade Fair (foto: Christina Hallström).

6 Het Boundless-team, met vooraan Christina Hallström, Monika Auch en Hanneke Barendregt (foto: Christina Hallström).

7 Beatrice Haines (foto: Christina Hallström).

8 Affiche over een satelliettentoonstelling met werk van Sister Corita Kent (foto: Christina Hallström).

9 Glasgow Print Studio (foto: Christina Hallström).

10 kM-redactielid Monika Auch.

het gebied van de houtsnedetechniek, toonde nieuw materiaal van speciaal bewerkt hout. Ze verhitten berken- en elzenhout tot verschillende temperaturen om daarna de reactie met inktten op waterbasis en speciaal Japans papier te testen. Elzenhout bleek een betere drager voor de inktten te zijn dan berkenhout.

De Nederlandse studio Kurtface, Wim Habraken en Laura Hoek uit Den Bosch, demonstreerde het gebruik van industriële zeefdruktechniek voor de studiokunstenaar. Hun collega, de Japanse Chika Ito, liet het maken van milieuvriendelijke en kostenbesparende drukbase zien.

Bijzonder verrassend was de workshop 'Making paper work' door Michael Shorter. Hij ziet papier als interactief element en onderzoekt een combinatie van papier, elektronische componenten en geleidende inktten waarbij traditionele technieken zoals zeefdruk of lithografie of zelfs schilderen aan te pas komen.

Preeti Sood demonstreerde *laser cutting*-techniek en de erbij horende software voor lino-snede, die zij in combinatie met deze traditionele handmatige techniek gebruikt.

Op de laatste dag kwam op de parkeerplaats van de universiteit een stoomwals in actie om The Big Print, een aantal buitenmaats grote lino-snedes, af te drukken. Dit was een *community project* onder leiding van DJCAD waar leerlingen van lokale scholen in de McManus-galerie binnen een *creative learning program* ontwerpen hadden gemaakt en uitgesneden (zie ook de video op YouTube: <http://youtu.be/wzcrp7jmUro>).

Een reis langs de printstudio's in Edinburgh en Glasgow illustreerde dat printmaking in Schotland een gewaardeerde discipline is. De werkplaatsen hadden *state of the art* faciliteiten. De stad Glasgow heeft in een oud industri-

8

9

eel gebouw te midden van een voormalig arm deel van de stad geïnvesteerd. Hier is het Glasgow Print Studio in een prachtig gerenoveerd pand gevestigd. De upgrade is zeer geslaagd. Een ruime, moderne galerie is direct verbonden aan de werkplaats. De tentoonstelling '40/40: Forty years, forty artists' naar aanleiding van het veertigjarige bestaan liet mooi en divers werk zien.

Een onvergetelijke indruk maakten de mannelijke leden van de faculteit, professoren en studenten toen zij op de *cèilidh*, het afscheidsfeest met traditioneel Schotse muziek en dans, in kilt verschenen. Helemaal in stijl met het thema printmaking kwamen gestileerde tatoeages op mannenbenen tevoorschijn als de kilt dragers dansten. 'Rocking the kilt!'

Creatief potentieel

Richard Noyce, auteur van drie boeken over printmaking, gaf in een e-mail commentaar op de conferentie: 'Het aantal vakgenoten dat graag op IMPACT wilde presenteren was zeer groot en het aantal deelnemers het hoogste ooit. Dat weerspiegelt de groeiende interesse in printmaking.' Kritiek had hij op het overvolle programma en de magere presentatie van veel lezingen. Wel prees hij de inzet van de organisatoren. Het is voor een universiteit een behoorlijke belasting om een dergelijke groot internationaal event te organiseren. Christina Hallström, beeldend kunstenaar en mede-initiatiefneemster van het Amsterdamse BOUNDLESS-project, zei over IMPACT: 'Geweldig, de energie die er was! Hoogtepunt was voor mij om de logische en daadwerkelijke samenwerking tussen de kunstacademie, het Visual Research Center van de universiteit, de DCA Print Studio en de werkplaatsen te zien. Zij representeren onafhankelijke, maar nauw met elkaar verbonden aspecten van printmaking en laten zien hoe groot het creatieve potentieel van het gebied is. De projecten die daaruit ontstaan zijn grensverleggend en indrukwekkend. Het bewijs voor dit levendige klimaat, de toewijding voor de discipline, was de inzet van de zeer gemotiveerde groep jonge, net afgestudeerden die als vrijwilligers hielpen bij de conferentie, zodat alles op rolletjes liep.'

Kennispeil

Op IMPACT telde ik tien Nederlandse deelnemers: docenten van de hogeschool uit Enschede, studio Kurtface uit Den Bosch, kunstenaars Mark Visione en Henrik Hey en de drie oprichters van BOUNDLESS, waaronder ondergetekende. Het geeft de indruk dat vanuit Nederland weinig belangstelling bestaat voor internationale ontwikkelingen en uitwisseling. Deelname aan dergelijke conferenties wordt meestal door deelnemers zelf betaald, vooral nu subsidies schaars zijn geworden. Toch is het nodig om het kennispeil in Nederland hoog te houden en om innovatie in het vakgebied te stimuleren. Vooral de actieve en vanzelfsprekende samenwerking tussen kunstacademie en universiteit – als de 'nerds' op het feestje van de kunstenaars gaan dansen – heeft de toekomst.

Monika Auch is beeldend kunstenaar en redactielid.

10

Websites

- www.beatricehaines.com
  - <http://impact.yucknyum.com/>
  - www.flickr.com/photos/103909924@N02/sets/
  - <http://vimeo.com/69540902>
  - <http://youtu.be/wzcrp7jmUro>
  - <http://aga-boundless.blogspot.nl/>
  - <http://printplay.wordpress.com/>
- 2013/09/21/impact-printmaking-conference-in-dundee/